

Professor Lijphart in Leiden

Door Elsa Schrier

Op maandag 21 april hield ‘founding father’ van de politicologie in Leiden, professor Arend Lijphart, een bijzondere lezing voor de SPIL. De reeds gepensioneerde Lijphart vertelde aan een goed gevulde zaal in het Poortgebouw hoe zijn wetenschappelijk werk tot stand is gekomen. Na afloop ontving hij als dank het erelidmaatschap van de SPIL.

Dat Arend d’Angremond Lijphart (1936) een zeer belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de politieke wetenschap is elke Leidsche politicologiestudent niet onbekend. Vanaf het eerste studiejaar wordt elke student bekend gemaakt met zijn werk. In 2001 werden zijn wetenschappelijke verdiensten, in het bijzonder voor de Universiteit Leiden, beloond met een eredoctoraat. Dit was een van de laatste keren dat de in Californië wonende Lijphart Nederland bezocht. Wat zijn komst naar Leiden extra bijzonder maakte, is dat Lijphart zich na zijn pensionering liever met andere zaken dan politicologie bezighoudt.

Het consociationalisme is de term die onlosmakelijk met Lijphart is verbonden. Zijn ideeën over de stabiele, goed functionerende democratieën in diepverdeelde samenlevingen kregen een eerste aanzet tijdens het schrijven van zijn dissertatie over een geheel ander onderwerp: de strijd om Nieuw-Guinea.

Lijphart was geïnteresseerd in dit onderwerp, omdat de opstelling van Nederland in deze zaak uiterst opmerkelijk was voor neokoloniale begrippen. Nederland had de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949 erkend, maar weigerde dit voor het bijbehorende eiland Nieuw-Guinea te doen. In zijn dis-

sertatie zocht Lijphart naar een verklaring hiervoor. Economische verklaringen waren niet steekhoudend voor het krampachtig vasthouden aan het eiland. Nieuw-Guinea leverde weinig economisch gewin op. Integendeel, de opstelling van de regering had zelfs het gevolg dat Nederlandse bedrijven op een gegeven moment werden onteigend en Nederlandse staatsburgers het land werden uitgezet. Nieuw-Guinea was dus een *deviant case* die Lijphart probeerde op te lossen. Daarbij merkte hij steeds meer dat de Nederlandse besluitvorming over deze kwestie niet representa-

Nederland het bekende *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek* uit, waarin Lijphart voor het begrip consociationalisme introduceert en een gestileerde verklaring geeft voor het wel functioneren van de verdeelde Nederlandse samenleving. Dit boek steunde op eerder onderzoek van de politicoloog Hans Daalder en socioloog P.J. Kruijt. Lijphart schreef dit boek aanvankelijk in het Engels onder de titel *The politics of accommodation. Pluralism and democracy in the Netherlands*. Lijphart vertaalde vervolgens zijn eigen werk naar het Nederlands.

“Soms zitten uitgevers er wel eens naast”

tief was voor de algehele werking van de Nederlandse politiek. Deze besluitvorming was juist over het algemeen goed gefundeerd en dit was opmerkelijk: Nederland was een verzuilde samenleving.

‘Your country theoretically cannot exist’ De politieke theorieën die op dat moment bestonden waren niet toereikend om een verklaring voor de stabiliteit van de Nederlandse politiek te geven. Of zoals politicoloog Robert Dahl het destijds formuleerde: ‘your country theoretically cannot exist.’ Dit was voor Lijphart aanleiding om nader onderzoek naar de Nederlandse politiek te doen. In 1968 kwam in

Voor politicologen was dit boek enorm vernieuwend voor de destijds bestaande theorieën over democratieën. Toch deelde niet iedereen deze mening in de jaren zestig. Het was namelijk zeer moeilijk voor Lijphart om de Engelse versie van het boek gepubliceerd te krijgen. De eerste beoordelaar van Harvard University Press studeerde het manuscript retour met het oordeel dat het niet veel nieuws omvatte. Wat er in stond wist iedereen eigenlijk toch wel. Bij California University Press lukte het ook niet zonder slag of stoot. De eerste beoordelaar wees het manuscript eveneens af. De tweede beoordelaar gaf wel groen licht. Dit was Hans Daalder.

Inmiddels is het boek negen keer herdrukt en wordt het in elke cursus over Nederlandse politiek aangehaald. ‘Soms zitten uitgevers er wel eens naast,’ aldus Lijphart.

Vergelijkende politiek

In 1968 publiceerde Lijphart in het wetenschappelijk tijdschrift *Comparative political studies* een artikel waarin hij Nederland vergeleek met andere kleinere pluralistische landen zoals België, Zwitserland en Oostenrijk. Hij kwam tot de conclusie dat er veel overeenkomsten waren. Zo waren bijvoorbeeld alle partijen verenigd in een brede coalitie, waarbij een minderheidsveto bestaat. Het functioneren van pluralistische samenleving werkte hij verder uit in *Democracy in Plural Societies*, dat in 1977 verscheen. Vervolgens breidde Lijphart dit onderzoek uit over 27 landen, die hij vergeleek in de periode 1945-1990. De uitkomsten hiervan presenteerde hij in het in 1994 verschenen boek *Electoral systems and party systems*. Sluitstuk in zijn vergelijkende politieke onderzoek is het

boek *Patterns of democracy: government forms and performance in 36 countries*, dat in 1999 verscheen.

Zuid-Afrika

Naast deze vergelijkende studies richtte Lijphart zich ook op Zuid-Afrika. Zijn ideeën over *power sharing* werden in 1982 door een Zuid-Afrikaanse grondwetcommissie gebruikt om tot een stabiele politieke situatie in het verdeelde land te komen. Lijphart werd maar liefst 26 keer geciteerd in het rapport, maar zelf beschouwde hij dit als misbruik van zijn ideeën. Hij was het niet eens met de conclusies van het rapport, die de basis vormde van de grondwet van 1983. Daarom besloot hij een boek te schrijven waarin hij uiteenzette hoe hij het wél zou willen. Zo werden algemeen kiesrecht, evenredige vertegenwoordiging en de vorming van een grote coalitie beschreven in het in het boek *Power sharing in South Africa*. Hiermee sprak hij zich eveneens uit over de toekomstverwachtingen van Zuid-Afrika. In 1994 werd uiteindelijk met de in-

voering van een nieuwe grondwet een vreedzame oplossing gevonden voor de verdeeldheid in de Zuid-Afrikaanse samenleving.

Verenigde Staten

De Verenigde Staten vormen het laatste land waar Lijphart zijn bijzondere aandacht op richt. Ondanks zijn pensionering zal er nog een boek (mede) van zijn hand verschijnen over de Amerikaanse democratie. In het onderzoek naar democratieën werd steeds meer duidelijk dat de Verenigde Staten in vrijwel elk opzicht anders zijn dan de gemiddelde democratie. De verschillen zullen worden uiteengezet in *A different democracy: American government and politics in comparative perspective*. Naar verwachting zal dit boek in 2010 uitkomen. ■

De lezing werd mede mogelijk gemaakt door het Departement Politieke wetenschap, die met de komst van Lijphart stil wilde staan bij het 25-jarig bestaan van de opleiding in het Pieter de la Court-gebouw.

Arend Lijphart spreekt over zijn werk (Foto: Sabine van der Eijk)